

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1920 – 1939)

що стосувалися освіти про здоров'я учнів. У праці "Серце віддаю дітям", заголовок одного із розділів він назвав "Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я". Він вважав, що турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя, бо від бадьорості дітей, їх життєрадісності залежить їх духовне здоров'я, світогляд, розумовий розвиток, віра в свої сили [3].

Висновок. Отже, аналіз педагогічної, історичної, медичної літератури з проблеми дослідження дав змогу уточнити сутність освіти про здоров'я, яка розглядається як цілісна модель та розглядати її за такими періодами: історичним і філософсько-педагогічним.

1. Амосов М.М. Роздуми про здоров'я / М.М.Амосов // Валеологія. – 1999. – №3. – С. 13.

2. Валеологія: навчальний посібник для студентів

вищих закладів освіти / [В.І. Бобрицька, М.В. Гриньова, Т.П. Данилюк та ін.]. – Полтава: "Скайтек", 2001. – Ч. І. – 146 с.

3. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2003. – 450 с.

4. Суценко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): Монографія. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

5. Формування здорового способу життя молоді: навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді / [Т.В. Бондар, О.Г. Карпенко, Д.М. Дикова-Фаворська та ін.]. – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 115 с. – (Серія "Формування здорового способу життя молоді": у 14 кн., кн.13).

Стаття надійшла до редакції 26.06.2009

УДК 378(477+437)"ХХ"

Наталія Комарницька, аспірант Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1920 – 1939)

У статті йдеться про сутність, зміст і форми підготовки фахівців торгівельно-економічного профілю у вищих навчальних закладах української еміграції у міжвоєнний період (1920 – 1939 рр.)

Ключові слова: Чехословаччина, українська еміграція, Український громадський комітет, Українська господарська академія, студентські громади.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення нової парадигми суспільно-економічних та політично-правових відносин після проголошення незалежності України зумовило необхідність реформування системи підготовки фахівців економічного профілю відповідно до сучасних вимог, засадничими яких є інтеграція української економіки у світовий простір, захист національного виробника, розвиток енергозберігаючих технологій, формування інноваційного освітньо-виховного середовища та ін.

Протягом останніх років в Україні здійснюються інтенсивні пошуки нових форм і методів навчання спрямованих на швидку адаптацію до міжнародних стандартів і вимог, активно вивчається зарубіжний досвід підготовки фахівців-економістів з метою впровадження його позитивних складових у вітчизняну теорію та

практику, разом з тим вітчизняний досвід щодо організації економічної освіти на різних етапах історичного розвитку залишається ще недостатньо вивченим.

Зокрема, це стосується української політичної й науково-культурної еміграції в Чехословаччині у міжвоєнну добу (1920 – 1939 рр.). У загальному контексті діяльність української еміграції у зазначений період була предметом досліджень як вітчизняних (М. Євтух, В. Трошинський, В. Кемінь, О. Галай, С. та В. Ульяновські, В. Віднянський та ін.) так і зарубіжних (С. Наріжний, Й. Голєнда, В. Маркус, М. Мушинка, М. Неврлий, І. Жегуц, Г. Беднаржова та ін.) дослідників.

Аналіз результатів наукових досліджень вищезгаданих авторів дає підстави стверджувати, що без знання як розвивалася теорія і практика вітчизняної освіти в минулому, без нового осмислення і переосмислення цього досвіду, в

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1920 – 1939)

тому числі й тієї його частини, яка досі замовчувалася, або висвітлювалася упереджено, не можна рухатися далі. Це, передусім, стосується історичної правди про наукову й освітню діяльність української еміграції, яка поза межами рідної землі намагалася зберегти національну самосвідомість та розвивати різні напрями науки, в надії, що у майбутньому результати її досліджень зможуть прислужитися Українській державі. До таких маловідомих напрямів слід віднести й організацію економічної освіти для тисяч українських емігрантів, які опинилися за межами України у міжвоєнний період.

Метою даної статті є аналіз діяльності українських освітніх установ, Чехословаччини (1920 – 1939 рр.) які готували фахівців торгівельно-економічного профілю. Відповідно до мети дослідження, плануємо розв'язати наступні завдання:

- розкрити умови формування системи українського шкільництва у Чехословаччині у зазначений період;
- проаналізувати форми організації торгівельно-економічної освіти для українців у Чехословаччині;
- з'ясувати зміст підготовки фахівців зазначеного профілю та внесок професорсько-викладацького складу українських високих шкіл в розвиток економічної науки.

Виклад основного матеріалу. Українська політична й інтелектуальна еміграція у Чехословаччині є самотнім явищем в історії української науки й освіти першої половини ХХ-го століття. Її основу складали видатні громадські, політичні, наукові, культурні діячі українського національно-визвольного руху 1917 – 1920 року І. Горбачевський, С. Дністрянський, С. Смал-Стоцький, О. Олесь, С. Рудницький, Д. Антонович, М. Аркас, Д. Дорошенко, М. Лозинський, В. Тимошенко, О. Лотоцький, І. Мозалевський, В. Барвінський, Д. Чижевський, С. Русова, С. Сірополко, В. Біднов, В. Січинський, У. Самчук, О. Ольжич, С. Черкасенко, О. Лисук та багато інших.

Чехословаччина у міжвоєнну добу стала не лише великим науковим та освітнім центром української еміграції, але й культурно-мистецьким. З-поміж усіх європейських країн лише Чехословаччина визнавала шкільні атестати випускників українських та російських гімназій і давала їм право вступати у вищі навчальні заклади на державне утримання.

Система українського вищого шкільництва у Чехословаччині була представлена Українським вільним університетом з філософським (історико-

філологічним та природничим відділом) та правничим факультетами, Українською господарською академією у Подебрадах, високим педагогічним інститутом імені М. Драгоманова, академією пластичного мистецтва у Празі, Українським технічно-господарським інститутом.

Однією із найбільш чисельних за кількістю студентів, вищих шкіл української еміграції у Чехословаччині міжвоєнного періоду була Українська господарська академія створена за активної участі Українського громадського комітету. Слід зауважити, що ідея створення окремого факультету з підготовки фахівців економічного профілю для української еміграції виникла ще у період становлення Українського вільного університету. Саме у його структурі планувалося створити такий факультет у Празі. Згодом було прийнято рішення про створення окремого повноцінного вищого навчального закладу економічного спрямування, дипломи якого б визнавалися в усіх країнах світу.

Діяльність Української господарської академії розпочалася 22 квітня 1922 року. Місцезнаходженням академії було обране невеличке курортне містечко Подебради, недалеко від Праги.

Заснування академії стало можливим завдяки активній участі Українського громадського комітету, який мав надзвичайно великий вплив на діяльність всіх емігрантських українських установ у зазначений період. Його очолював визначний вчений, громадський та політичний діяч Микола Шаповал. УГК був своєрідним посередником між чеським урядом та українською еміграцією. Микола Шаповал був особисто знайомий із президентом Чехословаччини Т.Г. Масариком та високопосадовими урядовцями чеського уряду. Особливо помітною була участь УГК в організації українських навчальних закладів в Чехословаччині. У січні 1922 року загальні збори УГК ухвалили рішення про створення Української господарської академії. Зусиллями УГК було знайдено кошти на повноцінну освітню діяльність академії. Більшість студентів академії отримала стипендії від Міністерства закордонних справ Чехословаччини. На початку існування УГА було з'ясовано, що значна кількість українського студентства не мала завершеної середньої освіти через військове та революційне лихоліття на Україні. Для таких студентів було організовано курси, які давали можливість здобути середню освіту. Згодом на основі цих курсів було створено трьохрічну реальну гімназію. Адміністративно УГА була підпорядкована Міністерству закордонних справ Чехословаччини. Навчання в

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1920 – 1939)

УГА було безплатним. У статуті було записано, що “академія має своїм завданням підготовляти своїх студентів до самостійної господарської, технічної праці, дослідної, творчої, проектної, організаційної, виконавчої та адміністративної у всіх галузях агрономії, лісництва, технології, гідротехніки, економіки, статистики та кооперації. Академія має підпирати науковими дослідженнями та мистецькою працею розвиток наук та умінь, дбати про технічний сільськогосподарський та промисловий поступ українського народу та цілого людства” [5, 125].

Українська господарська академія мала у своїй структурі три факультети: а) економічно-кооперативний з відділеннями економіки, кооперації, статистики; навчальний процес на цьому факультеті забезпечували 20 кафедр, б) агрономічний-лісовий факультет нараховував 19 кафедр; в) інженерний факультет мав 20 кафедр. В цілому Українська господарська академія нараховувала 59 кафедр.

Переважну більшість студентів УГА становили українці. На початку її діяльності це були активні учасники подій 1917 – 1920 рр., Центральної Ради, УНР, Західно-Української Республіки, представники різних українських політичних партій, наукова й культурно-освітня інтелігенція, воєводи українських армій, службовці державного апарату а також всі ті, хто змушений був емігрувати з України.

З часом контингент студентів УГА почав поповнюватися і вихідцями із західноукраїнських земель. Найбільша їх кількість була з Галичини, де польська влада фактично унеможливила навчання у вищих школах для українців, через вимогу для майбутніх студентів обов’язкової військової служби у війську польському. Для національно свідомої української молоді Галичини ця вимога була неприйнятною. Тому велика кількість молодих людей вибирали українські вищі навчальні заклади в Чехословаччині, в тому числі і в УГА.

Кадрове забезпечення навчального процесу в УГА було на досить високому рівні. Тут працювали вчені, які здобули світову славу. Професор УГА Володимир Тимошенко досліджував світову економіку, після війни емігрував до США, де працював у Стенфордському університеті. Його брат Степан Тимошенко автор численних праць з механіки. Професор О. Міцюк викладав в УГА політичну економію, професор С. Борадаєвський та професор Б. Мартос-теорію кооперації, професори М. Добриловський та С. Гальдеман-теорію народного господарства. Банківську справу і теорію статистики в УГА викладали професори М. Бич, Ф. Щербина та інші [1; 2; 3].

Кількість професорсько-викладацького складу УГА становила понад 120 осіб. Більшість з них була українцями, але тут працювали і професори із чеських вищих шкіл (близько 30 осіб). При УГА існував так званий інститут професорських стипендіатів. Це були викладачі, які готували докторські праці за профілем УГА. За весь період існування УГА мала 40 таких стипендіатів. Багато з них підготували й захистили дисертації. Академія мала власне видавництво, де друкувалася як навчальна, так і наукова література українською мовою. Видання, які тут публікувалися, значно збагатили українську технічну й економічну літературу, а також сприяли поширенню української мови у технічних та економічних галузях. За період свого існування видавництво УГА видало 98 назв книг українською та європейськими мовами. Академія володіла чисельною бібліотекою, у якій нараховувалося понад 30000. книг. Крім навчальних приміщень та лабораторій, УГА мала у своєму розпорядженні дві ферми, тракторний парк, метеостанцію, лісове господарство, два навчальних кооперативи: споживчий і кредитний. Викладачі академії були організовані у різного роду професійні й громадські організації. Тут діяло Товариство українських економістів, яке редагувало журнал “Український економіст”. Спілка українських техніків видавала “Сільськогосподарський збірник”, агрономічне товариство – “Молодий агроном”. Завдяки зусиллям видавництва “Кооперативний фонд імені В. Доманицького” при академії видавалася досить велика кількість книг економічно-кооперативного спрямування [4, 75].

Студентська громада Української господарської академії об’єднувалася також у різного роду професійні, громадські організації й культурно-освітні товариства.

Найбільш масовими студентськими об’єднаннями вважалася Академічна Громада Українського Громадського Комітету та “Громада студентів УГА”. Ці організації були членами Центрального Союзу Українського Студентства, який існував за межами України. Студентські громади УГА мали у своєму розпорядженні спортивні клуби, мистецькі гуртки, бібліотеки, читальні, бази відпочинку.

Серед різного роду професійних товариств, які діяли в стінах академії, найбільш активними були “Товариство українських кооператорів”, “Спілка українських лісівників”, “Агрономічне товариство”, “Спілка українських гідротехніків і меліораторів” та ін.

Опіку над працевлаштуванням випускників

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1920 – 1939)

УГА брало на себе студентське “Бюро для працевлаштування випускників УГА”. Випускники академії працювали як на західноукраїнських землях, так і в інших європейських країнах.

Найбільша кількість студентів навчалася в УГА у 1926 – 1927 навчальному році – 613 осіб. Здебільшого студентами академії були вихідці із малозабезпечених емігрантських родин та молодь із західноукраїнських земель, яка не мала засобів до існування. Тому студенти отримували матеріальну допомогу як з боку чеського уряду, так і від професорського-викладацького складу, який із власних заощаджень утримував близько 50 студентів. Крім того, в стінах академії діяла мережа різного роду кооперативно-позичкових товариств: ощадно-позичкові товариства “Україна”, “Єдність”, “Взаємопоміч”, освітнє споживче товариство “Відродження” та ін. [1].

Українська господарська академія була представлена на різного роду міжнародних виставках, з’їздах, конгресах, де її досягнення було відзначено дипломами, преміями та іншими нагородами. Зокрема йдеться про господарську виставку у Чикаго, у Празі, міжнародну економічну конференцію у 1928 році, міжнародний конгрес емігрантів у Парижі, міжнародний з’їзд працівників сільського господарства у Празі та ін. У 1926 році експоновані на господарській виставці у Празі наукові роботи студентів УГА отримали бронзову медаль міністерства сільського господарства Чехословаччини.

Випускники УГА після закінчення навчання працювали у різних куточках світу. Більша частина – на українських етнічних територіях (Польща, Чехословаччина, Югославія, Румунія), частина емігрувала за океан у США, Канаду. Були й такі, які залишилися у Західній Європі. Диплом випускника Української господарської академії визнавався у всіх країнах світу, що створювало для українських емігрантів сприятливі умови для їх працевлаштування й кар’єрного зростання.

У 1932 році у структурі УГА було створено Український технічно-господарський інститут позаочного навчання (далі УТГІ). Він так само, як і УГА, знаходився в Подєбрадах. Серед основних завдань, які ставилися перед інститутом, було поширення технічних, економічних та господарських знань серед українців, які проживали у різних країнах світу, а також підготовка кваліфікованих фахівців для самостійної роботи в технічних та економічних галузях. Фактично в УТГІ існувала дистанційна форма навчання. Студентам УТГІ поштою розсилалася навчально-методична література,

контрольні завдання, навчальні плани, програми, завдання до лабораторних робіт, тощо. У свою чергу, студенти висилали виконані завдання в УТГІ.

У 1935 р. чеська влада припинила діяльність Української господарської академії через проблеми із фінансуванням. З цього часу УТГІ фактично став єдиною вищою школою, де готували фахівців економічного та інженерно-технічного спрямування.

УТГІ мав три факультети: економічно-кооперативний, хімічно-технологічний, агрономічно-лісовий. У структурі факультетів діяли окремі школи. Зокрема, при економічно-кооперативному факультеті було створено Вищу школу політичних наук, у якій готували політиків, громадських діячів, журналістів. У зміст навчання було включено такі дисципліни, як соціологія, політологія, право, економіка, господарське українознавство, історичне, політико-суспільне та господарське українознавство, техніка ведення парламентської та громадської праці та ін. При хіміко-технологічному факультеті існувала сільськогосподарська школа, яка мала на меті навчати селян вести господарку на основі нових економічних знань та наукових досягнень у галузі техніки та землеробства.

Термін навчання в УТГІ було розраховано на 8 семестрів. В школах, які діяли при факультетах на 6 семестрів, обов’язковою умовою при зарахуванні на навчання на повний курс була наявність середньої освіти. Хто не мав середньої освіти, міг навчатися на фахових курсах. В УТГІ діяло 7 фахових курсів та курси українознавства для українців Канади та США. Запис на навчання тривав протягом цілого року. Студенти поділялися на дійсних студентів, які мали середню освіту, та курсантів, які могли і не мати середньої освіти, але їх приймали тільки на фахові курси.

Випускники, які завершили навчання, отримували відповідні посвідчення, а ті випускники, які хотіли отримати диплом економіста, технолога, агронома та ін., повинні були скласти усі іспити, а кінцевий дипломний іспит складався усно перед комісією.

В УТГІ з 1932 по 1934 рр. навчалася 1783 особи. Студентами УТГІ були українці з 19 країн світу. Найбільшу кількість становили вихідці із Західної України, потім Канади та Франції. УТГІ утримувався виключно на українські кошти, які надходили з різних країн, де проживала українська еміграція. Значну частину цих коштів становили дотації товариства прихильників УГА, а також таких об’єднань, як “Сільський господар”, кредитні спілки й позикові товариства.

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ-АГРАРНИКІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Навчання в УТГІ проводили здебільшого ті професори, які працювали в УГА, хоча запрошувалися професори й з інших вищих шкіл Праги.

З початком другої світової війни діяльність українських вищих шкіл у Чехословаччині суттєво обмежилася й скоротилася тільки до двох – Український вільний університет та Український технічно-господарський інститут, які проіснували в Празі майже до закінчення війни.

Висновки. Можемо констатувати, що за весь період існування Української господарської академії та Українського технічно-господарського інституту через них пройшло до 10 тисяч студентів українського походження. З них близько 2 тисяч отримали дипломи фахівців різних галузей господарства — інженерів, економістів, агрономів та ін., частина випускників отримала посвідчення про освіту різного професійного спрямування. Разом з тим, не всі студенти вищих шкіл змогли завершити навчання через військове лихоліття.

Незважаючи на нетривалий період свого існування, українські вищі навчальні заклади у Чехословаччині залишили помітний слід в історії вітчизняної педагогічної науки та практики, вони зуміли за короткий час організувати навчання у вищих школах великої кількості вихідців з України,

не втративши при цьому якості навчання. Тому в умовах, коли в Україні реалізуються ідеї Болонського процесу, який передбачає уніфікацію підходів до організації освіти у різних країнах Європи, мобільність студентів й викладачів, досвід українських вищих шкіл, які охоплювали навчанням студентів з 19 країн світу залишається актуальним і сьогодні.

1. Бич Л. Конспект по торговельному праву (складений на підставі викладів Л. Бича в Українській господарській академії в Чехословацькій республіці курсів торговельного права). – Подєбради: Видавництво УГА, 1929. – 110 с.

2. Димінський Р. Книговодство: курс лекцій з бухгалтерії читаних у пражській кооперативній школі в 1923/1924 р. – Прага: Українська селянська спілка на еміграції в Чехословацькій республіці, 1924. – 151 с.

3. Добриловський М. Фахово-літературна чинність Української господарської академії: умови, напрямки, підсумки. – Подєбради: Товариство прихильників Української господарської академії, 1932. – 12 с.

4. Записки Української господарської академії в ЧСР. Т. 1. – Подєбради, 1927. – 325 с.

5. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч.1.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2009

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d b

Заповіді Матері Терези

1. *Так, люди не послідовні, нерозумні й егоїстичні.*

І все ж, люби їх!

2. *Якщо ти робиш добро, люди звинуватять тебе в потаємній корисливості і себелюбстві.*

І все ж, твори добро!

3. *Якщо тебе супроводжує успіх, ти наживаєш уявних і справжніх ворогів.*

І все ж, добивайся успіху!

4. *Добро, зроблене тобою, завтра ж забудуть.*

І все ж, твори добро!

5. *Щирість і відкритість зроблять тебе уразливим.*

І все ж, будь щирим і відкритим!

6. *Те, що ти будував роками, може зруйнуватися в одну мить.*

І все ж, будуй!

7. *Люди потребують допомоги, але вони ж стануть дорікати тобі за неї.*

І все ж, допомагай людям!

8. *Віддай світу найкраще, що маєш, і натомість одержиш жорстокий удар.*

І все ж, віддай світу найкраще, що в тебе є!

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d b